

УДК 338.45:630

К.М. Пиріг, аспірант

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

У статті розглянуто економічні аспекти розвитку лісового господарства України, проаналізовано основні показники діяльності та виявлено головні проблеми та перспективи розвитку лісової галузі.

Ключові слова: лісове господарство, лісистість, лісові ресурси, лісогосподарське виробництво.

В статье рассмотрены экономические аспекты развития лесного хозяйства Украины, проанализированы основные показатели деятельности и выявлены основные проблемы и перспективы развития лесной отрасли.

The article focuses on economic aspects of the development of forestry in Ukraine, analyzes basic indicators of its activity and detects the main problems and prospects of the forest branch development.

Постановка проблеми. В умовах адаптації лісового господарства до ринкових відносин набуває особливої актуальності проблема збереження, відтворення і раціонального використання лісових ресурсів на засадах невиснажливого лісокористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням ефективності лісогосподарського виробництва присвячені праці Анцукевича О.Н., Андрушко Л.В., Атрохіна В.Г., Владимирової Г.А., Вороніна І.В., Васильєва П.В., Воробйова Г.І., Воропанова П.В., Генсірука С.А., Кислової Т.А., Коваля Я.В., Костюковича Ф.Т., Лобовикова Т.С., Мельника С.О., Мішеніна Є.В., Моїсєєва М.О., Молоткова П.І., Морозова Г.Ф., Невсєрова А.В., Овчиннікова Л.В., Перехода В.І., Петрова А.П., Пірса П., Сабана Я.О., Синякевича І.М., Стойка С.М., Туниці Ю.Ю., Туркевича І.В., Уїлліамса М.Р.В., Швиденка А.Й., Шинкарука О.І., Янушка А.Д. та інших авторів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема підвищення ефективності лісогосподарського виробництва на сьогодні потребує застосування нових підходів з метою її вирішення, оскільки процес відтворення та використання лісових ресурсів України не відповідає критеріям сталого розвитку лісового господарства.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз розвитку лісового господарства в Україні, виявлення основних проблем та перспектив країни в лісовій галузі.

Виклад основного матеріалу. Лісове господарство – це первинний сектор економіки, який забезпечує охорону, захист, відтворення лісів, веде їх облік, а також задовольняє потреби народного господарства у деревині й іншій лісовій продукції. Частка лісового господарства у структурі економіки є незначною, але вплив цієї галузі на економіку та екологію є надзвичайно вагомим.

Ліси України переважно зосереджені в Поліссі, Карпатських і Кримських горах. Запас деревини в лісах оцінюється в межах 1,8 млрд. м³. Середня щорічна зміна запасу на 1 га у лісах Державного агентства лісових ресурсів дорівнює 4 м³ га і коливається від 5 м³ у Карпатах до 2,5 м³ у Степовій зоні [3, с. 6].

За даними Департаменту державного земельного кадастру України загальна площа лісового фонду з кожним роком зростає: в 2008 році вона становила 10 570,1 тис. га, в 2009 році – 10 591,9 тис. га, а в 2010 році – 10 601,1 тис. га (табл. 1). Зростає і площа, вкрита лісом: у 2008 році вона становила 9670,3 тис. га, в 2009 році – 9675,4 тис. га, а в 2010 році – 9677,2 тис. га.

Лісистість території України становить 16 %. Оптимальний рівень лісистості, науково обґрунтований для нашої держави з розрахунку на її географічне розміщення та кліматичні умови, повинен становити 20 %, тобто для того, щоб досягнути оптимального значення, площу лісів необхідно збільшити на 2394 тис. га (площа повинна становити не менше ніж 12071 тис. га).

Таблиця 1

Площа лісів України за 2008-2010 роки

Рік	Ліси та інші лісовкриті площі		
	Загальна площа, тис. га	Площа, вкрита лісом	
		тис. га	% до загальної площі території України
2008	10 570,1	9 670,3	16,02
2009	10 591,9	9 675,4	16,03
2010	10 601,1	9 677,2	16,03

Джерело: [5] та розрахунки Пиріг К.М.

У таблиці 2 наведено дані про найбільшлісисті країни Європи, серед яких знаходиться і Україна.

Таблиця 2

Лісистість країн Європи за 2010 рік

Країна	Загальна площа території країни, тис. га	Площа, вкрита лісом, тис. га	Лісистість, %
Росія	1709824	809090	49
Швеція	45029	28203	69
Фінляндія	33842	22157	73
Іспанія	50537	18173	36
Франція	55150	15954	29
Німеччина	35705	11076	32
Норвегія	32380	10065	33
Україна	60355	9705	17
Польща	31269	9337	30
Італія	30134	9149	31

Джерело: [1].

Україна за площею та запасами лісу займає восьме місце в Європі, хоча її відносний показник лісистості найнижчий і становить 17 %. Тобто, Україна має земельний потенціал зростання площі, вкритої лісом.

Збільшення площі лісів та заліснення зрубів в Україні проводиться шляхом лісовідновлення і лісорозведення. Загальні обсяги відтворення лісів у 2010 році в 1,4 рази перевищили розміри суцільних рубок і відповідно склали 70,0 тис. га і 49,0 тис. га [2, с. 11].

Окрім здійснення природоохоронних функцій, лісова галузь забезпечує внутрішні потреби народного господарства необхідною кількістю деревини. Протягом 2007-2009 років спостерігалась тенденція зменшення заготівель ліквідної деревини через вплив кризових явищ (рис. 1). У 2010 році обсяг заготівлі ліквідної деревини зріс на 13,5 % у порівнянні з попереднім роком і становив 16145,6 тис. куб. м, що вказує на економічну стабілізацію лісокористування в Україні.

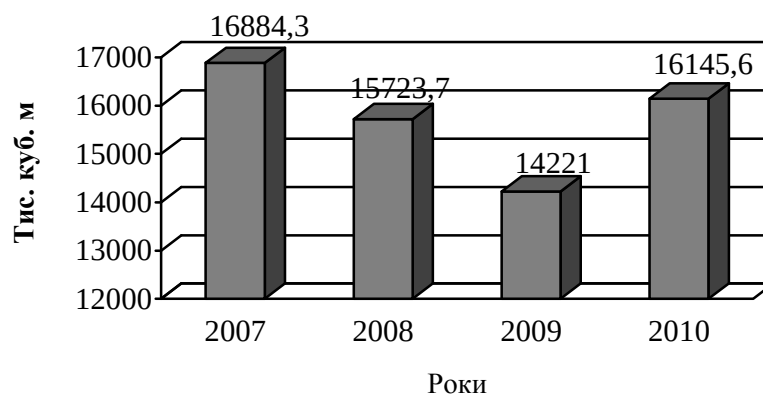

Рис. 1. Заготівля ліквідної деревини за 2008-2010 роки

Лісозаготівлі ведуться з широким запровадженням природозберігаючих технологій з урахуванням сучасних вимог природо- і ресурсозбереження. Технологічні процеси розробки лісосік базуються на раціональному поєднанні наземного, напівпідвісного і підвісного способів трелювання деревини з використанням сучасної техніки: вітчизняних колісних тракторів ЛТ-171, МТЗ-82Л, а також ТТР-401, обладнаного лебідками „Тайфун”, „Фармі” або „Максвальд”, білоруських МТЗ-82.2, словацьких ЛКТ-81, ЛКТ-120. З канатного транспорту лісу впровадження набули вітчизняна повітряна установка ТЛ-4 та чеська Larix. У рівнинних лісгоспах широко застосовується лісозвозний причеп з гідроманіпулятором фірми „Веймер”. Із бензомоторних пил використовуються ланцюгові пили таких фірм, як „Штіль”, „Хускварна” і покращені моделі „Мотор Січ” [4].

Заготовлена деревина йде на переробку, власні потреби і на реалізацію. Деревина реалізовується як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку лісових ресурсів.

Реалізація необробленої деревини здійснюється через аукціони з продажу необробленої деревини на біржі. За даними Міністерства аграрної політики [6] на біржовому ринку України функціонують 39 акредитованих товарних бірж, які мають право проводити аукціони з продажу необробленої деревини.

Основні споживачі деревини наведені на рисунку 2. Найбільшими споживачами деревини в Україні є переробна промисловість для виробництва пиломатеріалів, клеєної фанери і шпону, целюлози і деревної маси та будівельний комплекс. На промислове та житлове будівництво витрачається близько 60 % пиловника та будівельного лісу. Серед зарубіжних споживачів найбільше купують деревину та вироби з неї представники таких країн, як: Туреччина, Китай, Індія та ін.

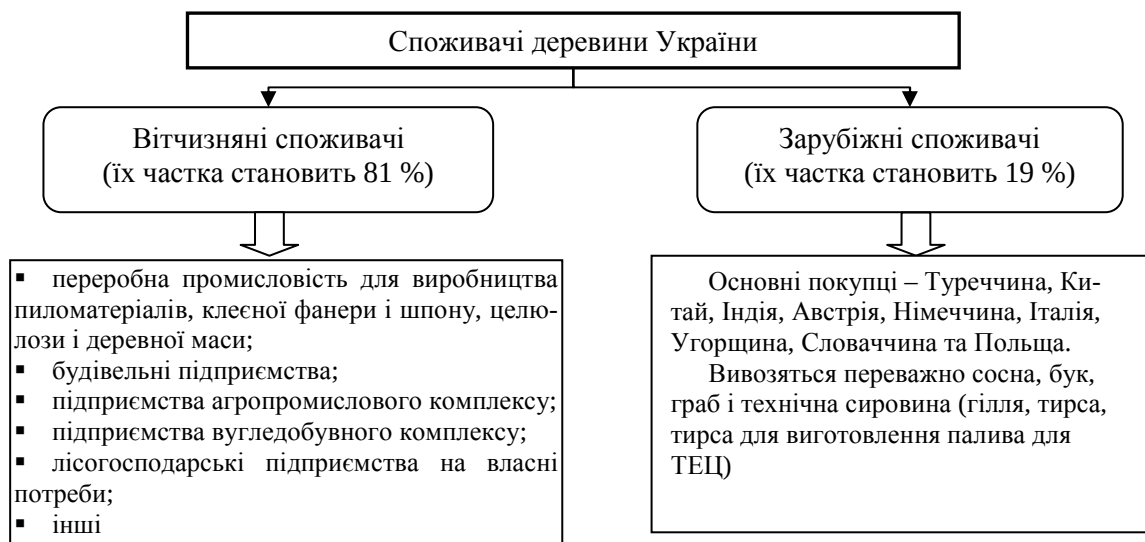

Рис. 2. Споживачі деревини України

За даними Державного комітету статистики України [3] спостерігається збільшення експорту деревини та виробів з неї. У 2009 році вартість експорту деревини та виробів з неї становила 670 млн. дол США (1,7 % у структурі загального експорту), що на 19,6 % нижче рівня попереднього періоду. Переважно експортують необроблену та паливну деревину. Так, у 2009 році було експортовано 1422 тис. тонн необробленої деревини та 924 тис. тонн паливної деревини. Така зацікавленість іноземців паливною та необробленою деревиною говорить про низький рівень ефективності використання та переробки деревини в Україні.

У 2010 році було експортовано деревини та виробів з неї на суму 828 млн. дол США (1,6 % у структурі загального експорту), що на 24,6 % вище рівня попереднього періоду. Було експортовано 2345 тис. тонн необробленої деревини, що на 64,9 % більше

ніж в 2009 році, та 1126 тис. тонн паливної деревини, що на 21,9 % більше ніж у попередньому році.

Збільшення експорту деревини та виробів з неї позитивно впливає на платіжний баланс країни, але необхідно обмежити експорт необробленої деревини, адже вигідніше експортувати готові вироби, аніж сировину. Зрозуміло, що для лісогосподарських підприємств з фінансової точки зору краще продавати необроблену деревину за кордон, бо ціни на неї вищі, але ж в Україні недостатньо лісових ресурсів і тому їх необхідно економити.

Щодо захисту вітчизняного ринку деревини України, то можна відзначити таке:

По-перше, існує заборона вивезення за межі митної території України рідкісних порід дерев (акація, берека, вишня, груша, горіх, каштан, тис ягідний, черешня, явір, ялівець) відповідно до статті 2 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів».

По-друге, ціни на експортну деревину вищі, ніж внутрішні ціни.

По-третє, експортне мито на деревину відсутнє. Якщо взяти зарубіжний досвід, то, наприклад, у Росії експортне мито становить 25 євро за 1 куб. м, у Білорусії – 100 євро за 1 куб. м.

Лісогосподарські підприємства поряд із нарощуванням обсягів виробництва основних видів продукції лісового господарства з деревини займаються побічним лісокористуванням (заготівля деревних соків, дикорослих плодів, ягід, горіхів, грибів, інших харчових лісових ресурсів, лікарської рослинної і технічної сировини, збір моху, лісової підстилки та опалого листя, розміщення вуликів і пасік, сінокосіння, пасіння худоби).

За даними Державного агентства лісових ресурсів за рахунок різних джерел фінансування в 2007-2010 роках в Україні збудовано 709 км нових лісових доріг. Значення лісових доріг наведено на рисунку 3. Наявна мережа лісових доріг в українських Карпатах має щільність 4-6 км на 1 тис. га при середній щільності у гірських лісах країн Європи 32,5-36 км на 1 тис. га, а в Австрії – 55-60 км на 1 тис. га.

Рис. 3. Значення лісових доріг

Рекреаційно-оздоровчі ліси, які виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції, розміщені на площі понад 2 млн. га і становлять майже 19 % лісового фонду. На цей час у галузі функціонують 31 музей лісу, 16 лісівничо-просвітницьких центрів, понад 400 екологічних стежок та інших рекреаційних об'єктів. Значна кількість цінних лісових ділянок традиційно використовуються населенням для масового відпочинку. Лісогосподарськими підприємствами щорічно проводиться благоустрій рекреаційних ділянок на загальній площі понад 1,2 тис. га (рекреаційні пункти вздовж автомобільних доріг, водоймищ, річок, історичних і природних пам'яток тощо) [2, с. 23].

Висновок і пропозиції. Проаналізувавши розвиток лісового господарства України, можна виділити такі проблеми:

- 1) низький середній рівень лісистості території країни;
- 2) половина лісів України є штучно створеними і потребують посиленого догляду;
- 3) частина площі лісів зростає у зоні радіоактивного забруднення;
- 4) зростання експорту необробленої деревини.

У лісовому господарстві України є потенціал подальшого розвитку сталої заготівлі, переробки і продажу деревини та іншої лісової продукції за рахунок модернізації галузі та ефективного економічного механізму інтенсифікації виробництва лісогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Global Forest Resources Assessment 2010 [Electronic resource] / Food and Agriculture Organization of the United Nations. – Rome, 2010. – Access mode: <http://www.fao.org/forestry/fra/fra2010/en>.
2. Буклет «Лісове господарство України» / Державне агентство лісових ресурсів України. – К.: ЕКО-інформ, 2011. – 35 с.
3. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Заготівля і переробка деревини [Електронний ресурс] / Державне агентство лісових ресурсів України. – Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=32969&cat_id=32881.
5. Земельний фонд України [Електронний ресурс] / Державне агентство земельних ресурсів України. – Режим доступу: http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/category?cat_id=97786.
6. Список акредитованих товарних бірж [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики України. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?4795>.